

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

2

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 2

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 2

Одеса
2025

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 16.05.2025 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час** : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 2. – 716 с.
ISBN 978-617-8430-61-0

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» містять результати наукових досліджень і практичних напрацювань вчених, фахівців і військовослужбовців, здійснені в умовах повномасштабної війни. У збірнику представлено як теоретичні, так і емпіричні дослідження у галузях філософії, загальної теорії держави і права, історії права, сучасних соціально-політичних процесів, соціології та психології.

Особливу увагу приділено аналізу загроз національній безпеці в конституційному, міжнародному та європейському правовому контекстах, а також питанням трудового, соціального, земельного, аграрного та екологічного права. Окремі розділи присвячено функціонуванню економіки та підприємництва в умовах євроінтеграції.

У збірнику також розглянуто проблематику цифрової трансформації, захисту інформації та кібербезпеки в умовах воєнного часу, методику викладання іноземних мов, перекладознавство, лінгвістику і журналістику. Висвітлено наукові здобутки в адміністративному, фінансовому, морському та митному праві, реформуванні судової системи, діяльності прокуратури, правоохоронних органів та адвокатури. Окремо проаналізовано питання кримінального права, кримінального процесу, кримінології, криміналістики, судової експертизи, медико-психологічного забезпечення правосуддя, а також аспекти цивільного, сімейного, господарського права, інтелектуальної власності та патентного судочинства. Розглянуто також актуальні питання діяльності бібліотек у закладах вищої освіти та фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також практикам у галузях права, економіки, соціології, політології, психології, філології, журналістики та кібербезпеки.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

ISBN 978-617-8430-61-0

© НУ «Одеська юридична академія, 2025
© Автори статей, 2025

Ярова Ліліана Вікторівна ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	383
Калашнікова Людмила Володимирівна СТРАТЕГІЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ ЩОДО УБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ.....	385
Яковлева Лілія Іванівна ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС ЩОДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ІСТИНА, ІДЕНТИЧНІСТЬ, ІНТЕЛЕКТУАЛИ.....	388
Яценко Микола Анатолійович СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ТА ВІРТУАЛЬНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ МОЛОДІ.....	391
Каретна Ольга Олександрівна ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.....	395
Прохоренко Євгенія Яківна ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ДЕВІАЦІЙ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	398
Дмитрієв Вадим Вадимович ВПЛИВ «МЕДІАТИЗОВАНОЇ РЕАЛЬНОСТІ» НА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНІ.....	401

СЕКЦІЯ 20. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ОСОБИСТОСТІ ТА СОЦІУМУ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Цільмак Олена Миколаївна РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ПСИХОЛОГІВ.....	404
Ульянов Вадим Олексійович ХРОНІЧНИЙ СТРЕС В ФЕНОТИПІЧНІЙ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНЕТИЧНИХ НАСЛІДКІВ ТРИВАЛОГО ВПЛИВУ ІОНІЗУЮЧОЇ РАДІАЦІЇ.....	406
Бакурідзе Ніна Григорівна НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ОСІБ З ЛЕГКОЮ ЧЕРЕПНО-МОЗКОВОЮ ТРАВМОЮ ТА ВИБУХОВИМИ УШКОДЖЕННЯМИ ОКА У ВІДДАЛЕНОМУ ПЕРІОДІ.....	410
Герашенко Олександр Сергійович КІБЕРСОЦІАЛІЗАЦІЯ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ.....	412
Гурін Руслан Сергійович ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ.....	415
Джежик Ольга Володимирівна ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА ЯК ОСНОВНА ОРГАНІЗАЦІЙНА ФОРМА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ В ПРАВОЗАСТОСОВЧІЙ ГАЛУЗІ.....	417
Корнута Людмила Михайлівна ПСИХОЛОГІЯ КОМАНДНОЇ РОБОТИ В ПЕРІОД КРИЗИ.....	420
Лісовенко Анна Федорівна ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА НА КРИЗУ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	422
Павзюк Анатолій Анатолійович ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ СТІЙКОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО ЛІДЕРСТВА У КРИЗОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	426
Репнова Тетяна Петрівна ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА У ПОДОЛАННІ РИГІДНОСТІ МИСЛЕННЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....	428
Самара Ольга Євгенівна ВПЛИВ ПОРУШЕНЬ СЕКСУАЛЬНОЇ СФЕРИ НА ЗРОСТАННЯ СУЇЦИДАЛЬНИХ НАСТРОЇВ У КРИЗОВИХ УМОВАХ.....	430

Каретна Ольга Олександрівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри соціології, кандидат політичних наук, доцент*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Проблема середнього класу в останні роки набула особливої гостроти, привертаючи пильну увагу не тільки вчених, а й політиків. Цей інтерес зумовлений як теоретичною значущістю, так і гострою практичною необхідністю. У теоретичному плані вивчення середнього класу потребує глибокого аналізу і чіткого визначення критеріїв його виокремлення в загальній соціальній структурі суспільства. Необхідно розробити визначення, що дають змогу однозначно ідентифікувати представників середнього класу, встановити чинники, що впливають на його формування, динаміку розвитку та специфічні особливості, притаманні саме українському середньому класу. Це складне завдання, що потребує врахування безлічі соціально-економічних, культурних та історичних чинників. Наприклад, критерії, ефективні для визначення середнього класу в США, можуть виявитися незастосовними в українському контексті з огляду на відмінності в рівні розвитку економіки, системах соціального забезпечення та історичному досвіді. Тому потрібен комплексний підхід, що включає соціологічні дослідження, економічний аналіз та історичний контекст. Практичний аспект проблеми середнього класу не менш важливий і безпосередньо пов'язаний з рівнем розвитку держави. Існує тісний взаємозв'язок між кількістю і станом середнього класу та загальним ступенем розвитку країни, її економічної стабільності та політичної стійкості. Зростання середнього класу часто асоціюється зі зменшенням рівня бідності та підвищенням загального добробуту населення.

Найбільш розвинені країни, як правило, характеризуються більш значною часткою населення, що відноситься до середнього класу, що, у свою чергу, позитивно впливає на економіку, сприяючи зростанню споживчого попиту, інновацій та інвестицій, тобто, то суспільство де навпаки існує слабкість середнього класу може привести до соціальної напруженості, економічної нестабільності. Однак слід враховувати і складності визначення «середнього класу» з урахуванням нерівномірного розподілу доходів та наявності значних соціальних відмінностей навіть усередині цієї групи. Політичні аспекти проблеми середнього класу також заслуговують на окрему увагу. Середній клас, як правило, є численною та відносно політично активною групою населення. У розвинутих країнах він відіграє вирішальну роль у формуванні політичної влади, діючи як основний електорат.

Вперше про важливість та необхідність значної кількості представників середнього класу у суспільстві заявив ще Аристотель. Його ідеальна держава – політія – складалась зі значної кількості «середніх» людей з середніми доходами та середньою приватною власністю. Саме цей клас, за словами Евріпіда, «рятує держави». Він не настільки бідний, щоб деградувати, і не настільки багатий, щоб

стати клікою – спільнотою людей, що прагнуть будь-якими засобами досягти власних корисливих цілей. Античні філософи вважали, що ідеальна держава – це та, де такі «середні» громадяни становлять значну частку населення, щоб зробити державу справді народною, стежити за відповідальністю керівних органів держави і вибирати гідних з метою запобігання злу [1, с. 165].

Крім того, середній клас часто виступає носієм ліберальних цінностей, демократичних інституцій та громадянської активності. Його представники більш схильні до участі у політичному житті, контролю за владою та захисту своїх прав.

«Слід мати на увазі, що в розвинених країнах саме «середній клас» у процесі виборів визначає, а точніше призначає (можна і так сказати) владу, оскільки саме він – найчисельніша і політично найактивніша соціальна група» [2, с. 4].

Тому боротьба за підтримку середнього класу стає важливою складовою політичної стратегії. Однак ефективна взаємодія з цією групою потребує ретельного аналізу її потреб, очікувань та політичних уподобань, а також розробки науково обґрунтованих технологій політичного маркетингу та комунікації. Необхідно розуміти, що середній клас не є гомогенною групою, і його інтереси та потреби можуть значно змінюватись в залежності від регіону, професії, рівня доходу та інших факторів. Тому політика, спрямована на підтримку середнього класу, має бути диференційованою та враховувати всі ці нюанси. В цілому, вивчення проблеми середнього класу є комплексним завданням, що потребує міждисциплінарного підходу та врахування множини взаємопов'язаних факторів. У сучасному світі розмивання кордонів між класами та зростаюча економічна нестабільність призводять до скорочення середнього класу у багатьох країнах. Це, у свою чергу, негативно позначається на соціальній стабільності, економічному розвитку та демократичних процесах.

А. Дуда зазначає, що з економічного боку сильний середній клас – «це стабільна та прогнозована база оподаткування, стабільний споживач із високою купівельною спроможністю», із соціального – «це розвантаження держави в частині виконання соціальних функцій, адже він зазвичай здатний самостійно оплачувати надані йому медичні, освітні та інші послуги, не потребує соціальних субсидій, пільг тощо» [3, с. 30].

З 1991 року українське суспільство знаходиться в умовах перехідного стану. Специфіка еволюції його соціальної структури на сучасному етапі полягає в тому, що чисельність тих індивідів і соціальних груп, які знаходяться на стику різних соціальних класів, не зменшується, а сам процес не стабілізується. Соціальна ієрархія сучасного українського суспільства ще не до кінця сформована та вдосконалена. Сьогодні ми спостерігаємо перехід від соціальної структури, в якій статус групи визначається її становищем в ієрархії влади, до нового типу соціальної структури, в якій соціальна ієрархія, а також ієрархія груп та індивідів визначається безліччю факторів і критеріїв [4, с. 805].

Сьогодні у соціології та економіці визначення середнього класу використовують різні підходи. Деякі дослідники спираються з доходу, встанов-

люючи кордону, наприклад, як відсоток медіанного доходу країни. Інші враховують майно, наявність нерухомості чи заощаджень. Третій підхід фокусується на освіті та професійній кваліфікації, вважаючи середнім класом людей, зайнятих у нефізичній праці, яка потребує спеціальних знань. Вплив середнього класу суспільство багатогранно. Він є стабілізуючим фактором, оскільки його представники зацікавлені у збереженні існуючого порядку та поступових змінах. Середній клас двигун економічного зростання, оскільки має високу купівельну спроможність та інвестує в освіту та розвиток своїх дітей.

Процес трансформації потребує своїх рушійних сил, якими виступають не лише вищі та елітні соціальні групи, а й соціальноактивні, освічені, дієздатні представники масових соціальних груп, першочергово, представники потенційної соціальної бази реформування. Результативність трансформаційних процесів залежить від «трансформаційної активності» різноманітних суб'єктів соціального простору, зокрема середніх класів [5, с. 365].

Помаранчева революція стала своєрідним каталізатором для подальшого вивчення ролі середнього класу в політичних процесах, адже саме його активна участь стала одним із ключових чинників успіху революції. Акцентується увага на регіональних особливостях формування та розвитку середнього класу в Україні, адже в різних областях країни цей процес відбувався по-різному, що зумовлено історичними, економічними та культурними чинниками. Дослідники намагалися визначити, які чинники сприяють формуванню сильного й активного середнього класу, здатного відігравати роль стабілізуючого чинника в суспільстві. Таким чином, перша половина 2000-х років стала періодом активного наукового пошуку й осмислення ролі середнього класу в українському суспільстві, його потенціалу як рушійної сили соціально-політичних змін і чинника стабільності.

Інтерес у самореалізації та саморозвитку притаманний представникам середнього класу більшою мірою, ніж представникам нижчого та вищого класу, оскільки представники нижчого класу більшою мірою стурбовані пошуком засобів для існування, а представники вищого класу – пошуком шляхів максимізації прибутку. Найбільш ризикований інноваційний характер економічної активності пов'язаний зі створенням або освоєнням нових видів діяльності, що раніше не практикувались [6, с. 65].

Як ми бачимо особливу увагу приділяють ціннісним орієнтаціям та політичним перевагам цього суспільного прошарку, адже саме від його позиції багато в чому залежав напрямок розвитку країни. Дослідники намагалися визначити, наскільки середній клас готовий до активної участі у політичному житті, до відстоювання власних прав та інтересів, а також до контролю за діями влади. У цей період формується розуміння середнього класу не тільки як економічного, а й як політичного актора, здатного впливати на процеси ухвалення рішень і формування державної політики.

Список використаних джерел:

1. Уголькова О. З, Реверенда Н. Ю. Існування середнього класу як одна з передумов функціонування краудфандингу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Проблеми економіки та управління : збірник наукових праць. 2016. № 847. С. 164–169.
2. Рябіка В. Формування «середнього класу» в умовах сучасного суспільного розвитку. *Політичний менеджмент*. 2004. № 3. С. 3–9.
3. Дуда А. Потреба самовираження: Український середній клас чекає на силу, якій міг би довіряти. *Український тиждень*. 2011. № 20. С. 30–31.
4. Каретна О. О. Трансформаційні процеси соціальної стратифікації сучасного суспільства. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. / за заг. ред. С. В. Ківалова ; відп. за вип. М. Р. Аракелян. Одеса, 26 квітня 2024. С. 804–805.
5. Кузьменко Т. Український середній клас та його перспективи в контексті соціальних трансформацій. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2006. Вип. 32. С. 364–378.
6. Сало Я. В. Середній клас як інструмент соціально-економічного розвитку країни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія 8 «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2016. Вип. 7. Ч. 3. С. 63–66.

Ключові слова: середній клас, економічний аналіз, розвиток країни, бідність населення, політична влада, інноваційний характер, соціальний розвиток.

Keywords: middle class, economic analysis, country development, poverty of the population, political power, innovative character, social development.

Прохоренко Євгенія Яківна

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри соціології, кандидат соціологічних наук, доцент

ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ДЕВІАЦІЙ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Трансформації соціальних девіацій є важливою темою для розуміння того, як змінюється суспільство в умовах швидких соціальних, культурних і технологічних змін. Соціальні девіації традиційно визначаються як відхилення від установлених соціальних норм і правил, що може викликати негативні санкції з боку суспільства. Однак із розвитком суспільства ці норми і механізми контролю також змінюються. У цьому контексті соціологи стикаються з необхідністю перегляду існуючих підходів до розуміння девіантної поведінки.

Особливо важливими є зміни, пов'язані з глобалізацією та цифровими технологіями, які радикально трансформують уявлення про девіації. Як зазначає